

ПРО ВИДАННЯ, ЯКЕ НАВЧИТЬ ЛЮБИТИ РІДНЕ МІСТО

Мета хрестоматії, сторінки якої Ти, шановний читачу, почав гортати, – це історична спрямованість, а також ознайомлення українських допитливців з авторами краєзнавчих текстів, несправедливо забутими в Івано-Франківську за десятки років, які безпосередньо передували відновленню незалежності нашої держави.

За рідкісними винятками, більш чи менш вартісних творів краєзнавчого жанру ХІХ – початку ХХ сторіч, написаних не польською мовою, ми не знаємо. Усі репрезентовані тут автори – поляки, євреї, німці, росіяни, українці, і їх об'єднує те, що вони писали про наше місто *спільною* для усіх краєзнавчою мовою. А що ця мова була у більшості випадків мовою любові до для когось рідного, а для декого й відверто чужого міста, то вони і новатори, і консерватори одночасно в обраному ними жанрі – станиславознавстві (а пізніше – станіславознавстві й івано-франківськознавстві) – і представники понад півторастолітньої традиції івано-франківської краєзнавчої літератури.

Адже ретельно вивчати місто в межиріччі Бистриць, таку собі «Галицьку Месопотамію», почали в ХІХ сторіччі. Це дослідження тривало довго й на сьогодні набуло поважних масштабів (згадаймо хоча б майже чотири десятки видань серії «Мое місто»). Краєзнавче вивчення Франко/Станиславова завжди відбувалося, відбувається і відбуватиметься у різних контекстах: від окремих газетних заміток до наукових статей і монографій, енциклопедичних довідників та поодиноких книжок чужими мовами.

За останні роки краєзнавці опублікували низку цікавих і оригінальних матеріалів з історії міста. І коли зважити на деякі першоджерела (більшість з яких сьогодні перекладено українською і видруковано в серії «Мое місто») та сучасні дослідження як молодих, так і вже знаних авторів, може видатися самовпевненою спроба подати найцікавіші тексти з історії Івано-Франківська в окремій книжці.

Запропонована у виданні логіка мандрівки всіма історичними епохами сучасного Івано-Франківська (з найдавніших часів і до перших років незалежності України) має на меті послужити своєрідним вступом до ґрунтовної й більш-менш неупередженої історії нашого міста. Її, на моє глибоке

переконання, ще треба написати. Задля цього майже в усіх випадках я обирав уже опубліковані тексти, які можуть ефективно використати всі, хто бажає глибше засвоїти історію рідного міста або самостійно «пірнути» у глибину відомих натепер краєзнавчих текстів про Івано-Франківськ. Бо ж не секрет, що науковці ще й досі не виявили багато документів з історії нашого міста, чимало з яких назавжди втрачено. Декотрі читачі відчують нестачу розлогіших відомостей про окремі історичні періоди або знаних діячів українського та інших народів, які були містянами давнього Станиславова й сучасного Івано-Франківська.

Для цього я, як упорядник, мусив дотримуватися певних принципів. Передусім і того, що хрестоматія – не академічний збірник документів і матеріалів з якоїсь визначеної історичної доби чи щодо того чи того діяча історії чи культури. Далі – і, що важливо, принципу відбору матеріалу тільки тих авторів, які вже відійшли у Засвіти. Саме тому в презентованій книжці Ви не знайдете студій з історії Івано-Франківська наших сучасників. Ретельне впорядкування й публікація їхніх краєзнавчих текстів – ще попереду.

Кожний текст, поміщений у цій книжці, цікавий сам по собі. Сподіваюся, що вже завдяки цьому задумана і підготовлена хрестоматія знайде своїх читачів. Адже головне призначення хрестоматії, яка є таким собі варіантом книжки для читання, – це видання літературно-художніх, історичних, наукових чи інших творів або їх частин. Таких Ви знайдете понад сотню. Їхня краєзнавча вартість, як і першопочаткове призначення, – різні. Бо комусь з авторів ішлося про ґлорифікацію не тільки міста та його людності, а насамперед його володарів і можновладців, хтось замикався в етнічних ґетто і мислив світ довкола категоріями однієї нації і релігії, а треті – просто компіювали факти й чужі міркування, не втомлюючи себе важкими пошуками історичних джерел.

Якщо ж зміст цієї хрестоматії розглядати як реєстр найвідоміших краєзнавчих текстів, присвячених Івано-Франківську, то принциповим для мене було «вписати» в нього сюжети *українського міста Станиславова*. Адже не секрет, що перші краєзнавчі імпульси не були надто прихильні до місцевих українських містян: перша відома натепер розвідка з історії міста М. Грибовича з'явилася аж ніяк не українською. Це, як і інші приклади «показового» однобічного погляду на нашу історію, постійно закидає івано-франківській краєзнавчій традиції давня приятелька незалежної України.

Тому в хрестоматії Ви не знайдете засилля чорно-білих кольорів, якими ще якихось 100 років змальовували івано-франківську минувшину, а тільки калейдоскоп історичного різнобарв'я нашого міста. Бо саме воно витворило

державницьку традицію станиславівських українців – військової старшини і пластунів, духівництва, гімназійної професури, народних учителів й окремих небайдужих містян, вірними якій вони були у трагічному для цілого нашого народу ХХ сторіччі. Такий принцип дозволяє говорити вже нині про філософію цієї хрестоматії. В центрі її – історичне українське місто Станиславів – з його різноетнічним населенням, яке жило своїм часом у кожному з історичних епох і створило міф толерантного і не дуже, але завжди особливого міста. Довкола цього – забуті світи: кольорові і чорно-білі, війни і миру, конфліктів і порозуміння, народження і смерті, інколи – й тюремного ув'язнення або Голокосту.

Колись один широко відомий у вузьких наукових колах учений казав, що краєзнавство – то умовний ліс, а краєзнавці, відповідно, або хащі чи ж чагарники, або міцні дерева. Погодьмося, що порівняння більш ніж промовисте.

Знання про рідний край – *краєзнавство* – це особлива галузь сучасної історичної науки, яка надає великої ваги місцевим подіям, фактам та їх інтерпретаціям (або тим, які вважаються історичними). Одне із джерел такого світогляду – місцева людність, чия генетична пам'ять розповідає про плинність історичного часу, місце людини в локальній історії тощо. Друге джерело – глибоке внутрішнє переконання, що саме місцеві люди і похідні від них події творять велетенську палітру соціальних і культурних відносин моєї Батьківщини, а також у тому, що історія справді має винятковий вплив на формування майбутнього покоління моїх співвітчизників. І перше, і друге джерело – назагал суперечливі і складні категорії. В їхній основі – фактичний, емпіричний матеріал, який вимагає підтвердження або спростування. Іншого – просто не дано. Така-бо вже місцева, локальна, регіональна і всенациональна минувшина кожного континенту, кожного народу, кожної людини.

Саме тому хрестоматія, яку Ти тримаєш у руках і примірник якої неодмінно мусить бути у Твоїй книгозбірні, зможе змінити наше спільне ставлення до минулого нехай окремо взятого міста і реально показати, що краєзнавство не призначено для зачинених горищ і втаємничених, а для всіх тих, хто через знання історії рідного міста намагається прочинити хвіртку в сад історії.

Іван Монолатій,
лауреат краєзнавчої премії імені Володимира Полека,
професор Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, доктор політичних наук